

РЕЦЕНЗІЇ

DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863/75-3-48>

Лідія ЛАЗУРКО,
orcid.org/0000-0002-9748-9249
 доктор історичних наук, професор,
 професор кафедри історії України та правознавства
 Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка
 (Дрогобич, Львівська область, Україна) lazurkol@gmail.com

ГЕРОЇ «ДРУГОГО» ПЛАНУ: НОВИЙ ПОГЛЯД НА УКРАЇНСЬКИЙ ВИЗВОЛЬНИЙ РУХ¹

Події останнього десятиліття сколихнули нову хвилю інтересу до питань боротьби за незалежність України. Ми досі повертаємо у простір інтелектуальної культури пам'ять про тих, хто доводив, що Україна можлива, що вона була, є і буде. Однією з таких осіб є Василь Регей на псевдо «Кіт» (1915–1996) – діяч українського визвольного руху, учасник Похідних груп ОУН-б, один із керівників націоналістичного підпілля на Південно-східних українських землях та Дніпропетровщині, учасник протицистицької боротьби, в'язень тюрми на Лонського та сибірських таборів, педагог та громадсько-політичний діяч, співзасновник Братства ветеранів ОУН–УПА та партії КУН, у чиєму житті бачимо віддзеркалення практично усього ХХ ст.

Василь Регей не був персоною першої величини, радше героєм «другого плану», але чи не вони творять тканину минулого? Вочевидь автори наукового опрацювання життєпису Василя Регея – доктор історичних наук, професор Дрогобицького державного педагогічного університету ім. І. Франка Василь Ільницький та кандидат історичних наук, старший науковий співробітник відділу новітньої історії Інституту українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України Миколи Посівнич – саме так протрактували життєвий подвиг свого героя, подавши підназву своєї праці: «Історія народу пишеться долями людей».

Відзначимо, що це перша спроба цілісного охоплення життя та діяльності Василя Регея. До цього часу про нього згадувалося лише в контексті історії боротьби ОУН на східних теренах України – побіжно і не завжди достовірно. Вперше про його підпілну діяльність написав у 1952 р. на емігра-

ції у праці «Південна похідна група» провідний діяч ОУН Зиновій Матла, щиро вважаючи того загиблим у німецькому концтаборі². Усі наступні публікації, у яких фігурував В. Регей, з'являлися уже у незалежній Україні. Відтак одним із основних джерел цієї біограми стали власні спогади В. Регея, що фрагментарно публікувалися у 1993 р., а у повній версії побачили світ у 1998 р. уже після смерті автора³. У цьому нарисі про життєвий шлях В. Регея використано також матеріали з його архівно-кримінальної справи, витяги зі справ осіб, які були засуджені та мали контакти із ним, особові справи Василя та Марії Регеїв як працівників Дрогобицького учительського інституту та інформацію з наукової літератури.

У методологічному плані дане дослідження ґрунтується на принципах історизму, науковості, системності. У роботі використано біографічний та просопографічний підходи з застосуванням загальнонаукових (аналіз, синтез, узагальнення) та спеціально-історичних (історико-генетичний, історико-типологічний, історико-системний, документальної евристики) методів.

Запропоновано огляд усього життєвого шляху Василя Івановича Регея, що його можна поділити на декілька етапів. Першим етапом є представлення ранніх дитячих років героя, що охоплюють час з 1915 до 1922 рр. Далі автори зосередилися на одному з ключових періодів становлення його особистості – здобутті освіти, що тривав (з перервами та роками повторного навчання) з 1922 по 1939 р. Початкову освіту В. Регей отримав у Єзуполі, а згодом навчався у семилітній школі у Станіславові. Через фінансові труднощі продовжити студії зміг у місцевій німецькій лютеранській школі, для чого його батькові (і йому) довелося прийняти еван-

¹ Ільницький В., Посівнич М. Василь Регей («Кіт»): історія народу пишеться долями.

² Матла З. Південна похідна група. Мюнхен: Наша книгозбірня, 1952. 32 с.

³ Регей В. Про себе і свій час. Львів, 1998. 100 с.

гелістську віру. Неабияких зусиль юнакові довелося докласти, щоби втриматися у цій школі, де не тільки всі предмети викладалися німецькою, а й комунікаційне середовище було німецькомовне. Проте ці зусилля не було марними, оскільки він без труднощів зумів поступити на німецьку філологію до Варшавського університету, який закінчив у 1939 р. поєднуючи студії з роботою, оскільки не мав жодної фінансової підтримки.

Навчаючись у Варшаві В. Регей занурився у діяльність українських молодіжних організацій («Українська студентська громада» та «Запоріжжя»), що мали легальний статус і прихований націоналістичний характер. Участь у їх діяльності стала містком до подальшого його вступу до ОУН, котра підпільно існувала при університеті і у якій В. Регей пройшов ідеологічну та військову підготовку. На час закінчення навчання він уже очолював цей осередок.

Наступний етап життя В. Регея пов'язаний з діяльністю в рядах ОУН в часи Другої світової війни. Офіційно він працював у м. Сянок у паспортному бюро (постачаючи підпілля документами), неофіційно – був заступником повітового провідника ОУН та відповідав за ідеологічну й військову підготовку членів організації. З початком безпосереднього радянсько-німецького протистояння розпочалося формування Південної похідної групи ОУН для розгортання активної націоналістично-пропагандистської діяльності, у яку В. Регей занурився. Історії його діяльності у складі групи на Дніпропетровщині автори нарисували присвятили чи не найбільше уваги. Що, врешті, і не дивно, оскільки діяльність цієї групи доволі активно вивчається у сучасній історичній науці. Власне у цьому сюжеті В. Ільницький та М. Посівнич акцентують на діяльності В. Регея на тлі історії 3-ї Похідної групи.

На Дніпропетровщині В. Регей став провідником обласного проводу ОУН, що означало відповідальність за організацію економічної та політичної влади, що починалася від символічних речей (Регей власноруч виготовив печатку з написом «Українська держава – територіально адміністрація Дніпропетровська») до реальних – налагодження видання газет та створення ОУН-івських округів. Проте така активна та ефективна діяльність хіба пришвидшила арешт провідника, що відбувся 16 вересня 1941 р. і тривав до весни 1942 р., коли під час етапування на роботи до Німеччини В.Регею вдалося втекти. З цього моменту і до 1944 р. В. Регей займався вчительською працею на Франківщині, активно співпрацюючи з підпіллям ОУН. Через особисті обставин

він не емігрував з України у 1944 р., потрапив до радянської армії (у частину, що кватирувала у Дрогобичі), звідкіля демобілізувався у 1946 р. залишившись у цьому місті.

Ще у бутність солдатом радянської армії В. Регей розпочав працю в Дрогобицькому учительському інституті. Цей період у житті героя В. Ільницькому та М. Посівничу вдалося добре реконструювати, уточнивши суттєві деталі, завдяки збереженим особовим справам як самого В. Регея, так і його дружини, а також черпаючи інформацію з різноманітних джерел (наприклад «Лапаївського архіву»). У стінах Учительського інституту В. Регею (з його кваліфікацією та вишкілом) вдалося швидко зробити кар'єру, просувшись за кілька років від посади викладача німецької мови (1946 р.) до заступника директора інституту по заочному відділу (1947 р.), завідувача кафедрою української філології (1950 р.), заступника директора інституту з навчальної та наукової роботи (1951 р.), паралельно займаючись депутатською діяльністю у Дрогобицькій міській раді.

У квітні 1951 р. розпочався найбільш драматичний етап життя В. Регея – його було заарештовано, засуджено та заслано до Сибіру. Усі ці події задокументовані у кримінальній справі, матеріали якої стали основним джерелом для відтворення обставин слідства, оголошення вироку і подальшої боротьби за його зменшення. З ув'язнення В. Регей вийшов у 1957 р., залишаючись працювати в Іркутській області та перебуваючи під наглядом спецслужб аж до розпаду Радянського Союзу.

Останній етап життя В. Регея охоплює період «вільного» перебування і праці в Східному Сибірі, де він після закінчення (у майже 55-літньому віці) Іркутського лісотехнічного технікуму і до виходу на пенсію у 1978 р. працював на деревообробному комбінаті технологом, начальником цеху, начальником відділу наукової організації праці, паралельно проводячи лекції з економіки для молодих робітників. Допіру після виходу на пенсію В. Регей з дружиною повернувся в Україну і оселився в Калуші, був реабілітований у 1992 р. та займався активною громадсько-політичною діяльністю.

Основну частину видання займають спогади Василя Регея, у яких він відобразив власне бачення свого життєвого шляху, охопивши період від раннього дитинства (з 1918 р.) і допровадивши розповідь до 1996 р. Як уже зазначалося саме це джерело стало основою дослідницької канви В. Ільницького та М. Посівнич, з одного боку

полегшуючи завдання, а з іншого ускладнюючи його потребою постійного співставлення інформації. Слід зауважити, що ці спогади є окремим джерельним феноменом, оскільки окрім формальної біографічної інформації, сповнені як простими людськими переживаннями, так і тонким та проникливим аналізом ситуацій та подій, свідком і учасником яких був автор.

І ще одна важлива частина книги – перша публікація дбайливо збереженого сімейного фотоархіву, який не просто доповнює представлений текстовий матеріал, а також може стати предметом спеціального джерелознавчого аналізу.

Підсумовуючи, відзначимо, що автори цього проєкту – Василь Ільницький та Микола Посів-

нич – провели значну джерельно-евристичну роботу, результатом якої стала перша спроба цілісної реконструкції життя та діяльності Василя Регея і фактичного повернення його постаті з царини пам'яті в наукову історію з усією обов'язковою для цього атрибутикою. Аналіз зробленого дозволяє окреслити перспективи подальших студій цієї теми у бік поглиблення окремих сюжетів, пошуку можливостей розширення джерельної бази для творення інтелектуальної біографії цієї непересічної особистості чи спроб написання родинної історії кількох поколінь Регеїв та сімей з їхньої орбіти. Останнє має неабиякий сенс у контексті того факту, що дане видання побачило світ завдяки неабияким старанням родини Василя Регея.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Ільницький В., Посівнич М. Василь Регей («Кіт»): історія народу пишеться долями людей. Дрогобич: Посвіт, 2024. 160 с.
2. Матла З. Південна похідна група. Мюнхен: Наша книгозбірня, 1952. 32 с.
3. Регей В. Про себе і свій час. Львів, 1998. 100 с.

REFERENCES

1. Ilnytskyi V., Posivnych M. Vasyl Rehei («Kit»): istoriia narodu pyshetsia doliamy liudei [Vasil Regey («Kit»): the history of the people is written in the shares of people]. Drohobych: Posvit, 2024. 160 s. [in Ukrainian].
2. Matla Z. Pivdenna pokhidna hrupa [The Southern derived group]. Miunkhen: Nasha knyhozbirnia, 1952. 32 s. [in Ukrainian].
3. Rehei V. Pro sebe i svii chas [About myself and my time]. Lviv, 1998. 100 s. [in Ukrainian].